

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2003
оной
октябриин
14
Вторник

№ 179
(20841)

Намарай
дунда
сагаагшан
тахья
нарын
19
гарагай
3

Бурятия

«ДЕМОКРАТИ БАРИМТАЛХА ШУХАЛА»

Октябриин 9-дэ «Союз правых сил» партиин прессконференци үнгэржэ, Россин Гүрэнэй Дүүмэдэ регионһоо депутатадта кандидадууд нэрлэгдээ, «СПС-эй», бусадшы партинуудай зорилгонууд, ажал сэгнэгдэн, түсбүүд болон ерэхэ хунгалтын дүнгүүдэй багсаамжалганууд хэгдэн байна. Буряадаа тус фракциин республикын отделениин хүтэлбэрлэгшэ Сергей ПОДПРУГИН хабаадаха.

«СПС-эй» гшүүн, Россин Гүрэнэй Дүүмын аюулгүйе сахилгын Комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Юрий Куриннай тэмдэглэхээр, Зүүн Сибириин ажаһуугшад энэ партине дэмжэнэ.
- Мүнөө дээрээ бүхыдөө Росси дотор 7,5 процент

талынхин (правые) Гүрэнэй Дүүмэдэ депутатуудайнгаа тоогоор гурбадахи нуури эзэлхэ хүсэлтэй. Мүнөө дээрээ тэдэ оройдоол 10 процент нууригтай юм. Энэнь тон бага гэшээ.

- «СПС» - залуушуулай парти гэхэн ханамжа тад буруу. Бидэндэ этигэнэн хүнүүд гүрэнэйнгөө хүгжэлтэ, арадайнгаа хуби заяан тухай ханаагаа зободог, тэдэнэр ухаатай, эрдэмтэй, сэсэн зон гэшээ. Зүгөөр ерээдүй тухайгаа арбан долооншые, даланшые наһандаа сэдхэхэдэ болохо. Хэрбээ хүгжэнги гүрэндэ ажаһууха гэбэл, демократи баримталха шухала, - гэжэ Юрий Геннадьевич тэмдэглээ.

Дыжит МАРХАДАЕВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ю.Курин.
Радна-Нума БАЗАРОВАЙ фото.

ОКТАБРЬ НАРЫН ЗУРАГЛАЛ

Энэ жэлдэ октябрь нара соо гэнтэ хүйтэржэ, хүн зоной ханаанда ороогүй үзэгдэл нарын эхин багаар үзэгдөө. Эртын саһан, һалхи шуурган, хүйтэн амисхаал эдэ бүгэдэ һүүлшын жэлүүдтэ харагдаагүйгөө харагдаба гэшээ. Таряагаа хүсэд абаагүй газар саһанда дарагдажа, хүнэй ханаае хэды зобообо гэшээб.

Тимэш гэхээ ороһон саһан хайлажа, үдэрэй наранай игаахада, хүнэй ханаанда хүнгэн шэнги. Сагай уларилтай үрдилдэжэ, гэр байраа, адуу малайнгаа хото хорёо дулаалжа байһан хаһа. Хүйтэн үдэрнүүдэй болоходо, городой олон дабхарта нуураг зонуудта дулаа үгөөгүй байрада ажаһуухадань, хэды хүндэ гэшээб. һүниидөө газар орхигдоһон амхарта нуудтай уһан хүрэхэнэ.

Октябрь һарамнай намар үбэл хоёрые тэнсэлдүүдһэн нара ха юм. Октябриин һүүл багаар одоошье үбэлэймнай үдэрнүүд хүсэндөө орожо, пара доошонь нууланхай, үбэлдөө эшэндээ орожо унтадаг ан арьяатадые зандаржа байгаад унтуулжа байһан саг. Газар хон жэн шэнги. Модо һөөгүүд наһаһа намаагаа унагаанхай,

һносэгэн бөөсэрэй үбэлые үнгэргэхэнэ. Ямар һонин юм. Гайхалтай! Газарай хүрһэн хурга зузаанаар үдэр ошохо тума аалихан хүржэ эхилэнхэй.

Хүнүүдшые хүрэтэр хубхэгэр зузаан хубсаһандаа орошонхой «тытье» гэхыень байд гээд лэ оло дахин дуулахаар лэ. Хүйтэн туулан үүлэнэй тарахада, хүнгэн хөөрхэн наранай элшэ харахада, хабарай уянга юундэшыеб һанагдана. Хада уула, мундарганууд үбэлэйнгөө хубхэгэр сагаан малгайгаа үмдэнхэй, сэдхэл дүүрэн тобойгоод, ёхороо хатаржа байһандал холоһоо харагдаха юм. Омоли заһан турьһөө хаяжа, уһа голнуудые үгсэнэ. Байгал далай зунай халуун үдэрнүүдэй дулаае бээдээ шэнгээгээд, даарахаа яарангүй хэбэртэй. Энэ жэл бэшэ жэлнүүдтэ ороходоо аяг ашаараа ондоохоноор үнгэржэ байна. Хабарай хүйтэн үдэр-нүүд, зунай ган гасуур, нараараа ороһон бороо, эртээр хүйтэрһэн намар, үбэлнай үшөөшые урдманай байна даа.

Элбэг МАНЗАРОВ.

МОНГОЛОЙ АЙЛШАД

лхамын Ганбаттай уулзаһан байна. Ушар юуб гэхэдэ, Монголой делегаци манай республикын Верховно Сүү-дэй 80 жэлэй ойн баярта уригдаһан юм.

Тиин уулзалга дээрэ Леонид Потапов россин-монголой харилсаанууд худалдаа-наймаанай, экономикын, эрдэмэй, соёлой талаар хайн гэжэ тэмдэглээ.

- Бидэ урилгадатнай, угтал-

гадатнай баяртайбди, гүрэнүүднай суг хүдэлжэ, бэе бээдэе хэе туһа хүргэнэ. Верховно Сүү-дүүдэ хоорондоо нягта холбоотой байха ёһотой, - гэжэ Чимитхамын Ганбат онсолоо.

Түгэсхэлдөө хоёр тала заншалта ёһоор бэлэгүүдээрээ андалдаа.

Дыжит МАРХАДАЕВА.
Радна-Нума БАЗАРОВАЙ фото.

Һаяхана Буряад Республикын Президент Леонид Потапов Монголой Верховно Сүүдэй ахамад судья Чимит-

БУРЯАДАЙ ДЭЛГҮҮРТЭ - ЭНЭДХЭГ САЙ

Республикын Правительствын урилгаар Россин Федерацида Индин онсо ба бүрин эрхэтэ элшэн сайд г-н Кришнан Рагхунатх Буряад орондо айлшаар морилбо. Тэрэ манай регионтой болон политико-экономическа байдалтайнь танилсаха, Буряад ба Энэдхэг ороноуд хоорондын аша үрэтэй харилсаа тогтоохо гэхэн зорилготойгоор ерээ юм.

Тиигэжэ октябриин 10-да, Буряад орондо морилһонойнгоо һүүлшын үдэртэ г-н Кришнан Рагхунатх Республикын Пре-

зидент Леонид Потаповтай уулзажа, уридшалан Буряадта үндэр дээрэ утгууландаа баяртай байһанаа тэмдэглээ. Гадна фармацевтикийн болон энэдхэг сай Буряадай дэлгүүртэ табиха талаар хараа түсбүүдтэй байһанаараа хубаалдаа. Энээн-дэнь Л. Потапов буруушаахагүй байһанаа мэдүүлээд, хүндэтэ энэдхэг айлшандаа республикын үйлдбэрлэхэ эмхинүүд тухай хөөржэ үгөө.

Албанай хэрэгээр ерэлгынгээ хэмжээ ябуулгануудай программын үндэһөөр Энэдхэгэй элшэн сайд Буряадта морилһонойнгоо

түрүүшын үдэртэ, октябриин 8-да, Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгдэххи орлогшо Владимир Гейдебрехтэй уулзаһан байна. Тус уулзалгын удаа сэтгүүлшэдэй асуудалнуудта харюусахадаа, Энэдхэг орон руу Буряадай вертоледуудые экспорт хэхээр хараатай байһанаа элрхэйлээ. Энээнһээ гадуур буряад мэргэжэлтэдтэ Энэдхэг орондо жэл бүхэн үнгэртэгдэдэг инженернэ проектнүүдэй яармагта хабаадаһыень тэрэ дурадхаһан байха юм.

Даша-Доржо БОЛОТОВ.

Захааминһаа мэдээсэнэ:

ХҮДӨӨ НЮТАГУУДАЙ БАЙДАЛ ҺАЙЖАРХА ТЭЭШЭЭ

Сентябрь нарын хуушаар Захааминнай нютагуудта намарай сход-суглаанууд үнгэрһэн байха юм. Аймагай толгойлогшын орлогшо Б.Молосоев аймагай депутатуудай зүблөөнэй түрүүлэгшын орлогшо В.Хайдакова болон захиргаанай таһагые даагша Ю.Котов гэгшэд гурбан үдэрэй туршада ажаллаа ябуулаа.

Нютаг бүхэндэ болоһон сходуудта олон зон сугларбашые, гол түлэб бюджетнэ эмхиин ажалшад гээд тэмдэглэнэ. Гансал Хамнида зоной үсөөн сугларһанһаа боложо, суглаан хойшлуулагдаа. Олон ондоо элдэб шэглэлэй асуудалнууд табигдажа, сугларгшад тодорхой харюунуудые шагнаа.

Ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулагдаа. Жэшээлхэдэ, Шара-Азаргада соёлой байшан, хүүгэдэй сэсэрлиг, нютагай сомоной захиргаанай байшан хэлбэн шэнэлэгдэхэ юм. Нургуулиин барилга түгэсхэлдөө хүржэ байнхай. Енгорбойн зон Зэдэ голынгоо даамба-хаалта бүхэ болгохо, эмшэлэлгын пункт заһабарилха, үмсын ажальнуудта зайн гал оруулаха гэхэн гурбан зорилгонуудые табна. Санагынхидые нургуули бариха асуудал тон ехээр хүлгөөнэ. Мүн тиихэдэ залуушуудта тэдхэмжэ үзүүлбэл хайн гээд тэмдэглэгдээ. Утаата, Далахайда хүүгэдэй сэсэрлиг заатагүй бариха дүүргэхэ хэрэгтэй гээд онсологдоһон байна.

Гадна зоной архидалга, спирт наймаалха ябадалнууд тон ехээр ханаа зобооно. Элүүрые сахилгын асуудалнууд мүн лэ нютаг бүхэндэ дайрагдаа һэн. Тиихэдэ шэнэ түхэлэй паспорт абаха, пенсис болон хүүгэдэй тэдхэмжэ, субсиди гэхэ мэтэ шухала асуудалнууд зүбшэн шиндхэгдээ юм.

Тиихэ зуура Закаменск хотын ажаһуугшадтай суглаан баһал үнгэрһэн байна. Эндэ хотын гэр байрын коммунальна ажакы тухай тон ехээр асуудалнууд табигдаа. Удаань Закаменск хотын 60 жэлэй, Зэдын вольфрам-молибденевэ комбинадай нээгдэхээр 70 жэлэй ойнуудта зорюулагдһан хэмжээнүүдэй түсбүүд тодорхойлогдоо.

Бутид НАДЦАЛОВА.

Соёлой һонин

АРБАН ЖЭЛЭЙНГЭЭ ОЙЕ

үргэнөөр тэмдэглэжэ байһан, суута балетмейстер Нелли Дугаржабоной нэрэмжэтэ «ЧелоВЕК» гэжэ нэрэтэй пластическа драмын театр «Анамарфозы шута» гэжэ нэрлэгдэхэн зүжэгөөр сезоноо октябриин 14-дэ, 15-да ород драматическа театрай тайзан дээрэ нээбэ.

Үнгэрһэн зуун жэлэй бэлиг түгэлдэр уран зурааша байһан Сальвадор Далиин зохёохы ажалда энэ зүжэг үндэ-һэлэнхэй. Энэ театрай баян арга боломжонуудые гэршэлһэн энэ найруулга

харагшадта ехэтэ һайшаагдаа. Ульгэр домогтол адли, ажабайдалда дайралдаагүй, фантастическа образуудтай, үнгэ бүрийн ханаадаа үзэгдөөгүй костюмуудтай, мүнөө үеын огсом хүгжэм аялгатай, пантомиматай, артистнарай уран нугархай бэеын ша-дабаритай харагшад танилсаа. Эдэ бүгэдые улаан-үдынхид, айлшад өөһөдөө хужарлан хаража, ержэ, сэгнэжэ байхыень зүжэгүүдтөө энэ театр урина.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Бурядаймнай буса нютагуудай шарай

ҮҮЛЭН ЗУРАГУУД

Үйһөөр хангалтаа
Үбэр Асагагта
Үүлэдэнь яшооб?
Зураашын гарһаа
Зуралзаһан үзэсхэлэн
Зурагууд мэтэ.
Сэл хүхэ тэнгэригэ
Саб сагаан хун шубуун –
Һайхан гэжэнь.
Һицрэгэр үүлэн – хушууниһь,
Һэмжэн үүлэн – далинуудынь –
Һэбээг лэ һицгэшэхэнь...
Уян бээгэнь
Уяхан аялга
Ургалаатай гү?
Үгэ һодынь
Урасхал долгин
Эльбээ ха гү?
Тээ хойно –
«Һицгэдэг табар»
Түхэлинь эли.
Досоонь һуугааг,
Дороо зуралзааг,
Дэггэшэхээр.
Баруун тэнгэригэ –
Бүмбэгэр сагаан хургаг
Бүмбэлзэнэ уһалуури тээшээ...
Үйһөөр хангалтаа
Үбэр Асагагта
Үүлэдэнь яшооб?

Галина БАЗАРЖАЛОВА

ҮҮЛЭН-ДУҮЖЭН

Үндэр Баабайн оройһоо
Үүлэдэнь шүүрэн баримаар юм,
Эгээл даасатайень шэлээг,
Үзүүрһэнь татан гүтэлүүлээг,
Үлгы соохоно мэтэ
Угаа зохигор һуушамаар юм,
Улын доошоо харамар юм,
Өөгү-уруугаа аялсалмаар юм.
Үүлэн-дүүжэн аашатай –
Үгэ һодынь гээхээр
Үлүүсэ айһан гальбараагал
Үндэгшөөг лэ һицгэшэхэ,
Хэтэрмэ шуурганга туулгаһан
Һэбхи хүнгэн далбагагал
Хэлбэлзээг лэ һицгэшэхэ.
Үүлэн-дүүжэн, алхарыш гаа,
Тэнгэрийн замаар, яаралгүй
Тэнсүүритэйхэн тамарыш гаа,
Тэнгынь, хэмынь алдангүй
Томоотойхон һицсыш гаа.
Үүлэн-дүүжэн зайдалха
Үнтэ золой тугаа һаа,
Үнгэтэ ехэ Замбиһгаа
Үнэн һоосые таамаар гү?
Үндэгтэ жаргаһан Наранһай
Үүри мэтэ ханцмаар гү?
Үдэшөөр мангаһан һаратай
Үелөөг, бодолоо шэбшэмээр гү?
Үндэр Баабайн оройһоо
Үүлэн-дүүжэниһе шүүрэмээр гү?

Ивалгын аймагһаа мэдээсэнэ:

ДУНДА НУРГУУЛИДАНЬ
ОРОНОМНАЙ...

Ивалгын дунда нургуулида орожо, нургуулин директор Нима-Ханда Бавасановна Дамбаеватай уулзажа, шэнэ нуралсалай жэлдэ нургуулин ажал хэр бэ гэнэн асуудалтайгаар хөөрлөөгөө эхилбэди. Энэ нургуули бүхы аймагай нургуулинууд сооһоо бэлдэхэлэйнгээ талаар гурбадахи һуури эзэлһэн юм. Гал түймэр саралгын тухай шалгалта хэдэг зонууд ержэ, һайн сэгнэлтэ үгэнэн байна. нуралсалай таһагууд шэрэ будагаар будагдажа, хорин зургааниһь «эрхим» гэнэн сэгнэлтэдэ хүртөө.

«Энэ жэлдэ 1027 үхибүүд нургуулин үүдэ татажа ороһон байна. 67 үхибүүд нуралсалай эхин класста абтагдаа гэжэ тэмдэглэе. 87 үхибүүд энэ жэл нургуулиа дүүргэе, эдээн сооһоонь 4 үхибүүд алтан, 1 үхибүүн мүнгэн медальда хүртэһэн байха юм. Булта шахуу дээдэ нургуулинуудта оронхой, медальда хүртэһэн үхибүүд Красноярск, Новосибирск, Иркутск, Москва гэхэ мэтэ хотонуудай университетуудтэ орожо, нуралсалаа үргэлжэлүүлһээр. БГУ дүүргэһэнэй һүүлээр 6 шэнэ багшанар ержэ, амжалтаттайгаар хүдэлжэ байна», - гэжэ Нима-Ханда Бавасановна омогтойгоор хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ. 4 буряад хэлэнэй багшанар үндэһэн хэлсээ үхибүүдтэ дамжуулжа байһаниһь һайшаалтай. Хамта дээрээ 87 багшанар хүдэлнэ. Мүнөө дээрээ һанаа зобоохо юумэниһь бэсын тамирай байһан бэлэн бэшэ, энэ хэрэгтэ 100 мянган түхэриг хэрэгтэй байна.

нургуулин байһан соо ябахата, элшэ соогуур ябадһанда үзэгдөө һэн.

«ЭБЛЭЛ» -
УРАН БЭЛИГЭЙ БОЛОН
МЭДЭЭСЭЛЭЙ ТҮБ

нургуулиһаа гараад, Ивалга һууриной уран бэлигэй ба мэдээсэлэй түб тээшэ алхалан ошобоб. Түрүүндэ энэ хоёр дабхар томо байһанда худалдаа

наймаанай универмаг байгша һэн. Мүнөө харин эмдэн, һандаргангүйгөөр, бүтэн бүхэлээрнэ Ивалга тосхоной «Эблэдэ» үгэнэниһь һайшаалтай. Эндэмһай Ивалга һууриной ба дүгын тосхонуудай ерээдүйн артистууд, зурааша, поэдүүд һурана гэжэ найдагдана. Энэ байһан соо Ивалгын номой библиотекэ, үхибүүдэй искусствын нургуули, театральна нургуули гээд байрладаг юм. Эдэ бүгдэ Буряад Республикын соёлой министрствын мэдэлдэ байдагынь мэдүүлэе. Досоонь ороходо, үргэн уужам таһагуудтай, һаруул эхэнүүд сонхотой одоол искусствын ордон гэхээр. Хоёрдохи дабхарта аймагай түбэй номой сан, үргэн уужам коридор соонь «Буряад ороной уран дуушан» гэнэн арадай поэт Алексей Бадаевай 75 наһанайнь ойдо зориулагдһан номуудайнь үзэсхэлэнэй дэлгээтэй байхада, зүрхэндэ дүтэ шэнги харагдаа һэн.

«Үхибүүдэй искусствын нургуулин директорээр Бадмаева Татьяна Мункуевна хүдэлдэг, - гэжэ уран зурагай ударидагша Бадмажапов Борис Дамдинович хөөрбэ. - Энэ нургуули гурбан бүлэг боложо илгардаг. Нэгэдэхи бүлэгын - уран зурагай, хоёрдохинь - хатарай, гурбадахи бүлэгтэнь буряад арадай хүгжэмэй аялгада, чанза, хуур, тэрэнэй хажуугаар фортепьяно дээрэ наадажа һургадаг. Бүхэли дээрээ 100 гаран үхибүүд уран зурагай, хатарай, хүгжэмэй оньһые шудалдаг. Энэ нуралсалай жэлдэ бэлэн байһанаа мэдүүлнэди».

Уран зурагай бүлэгтэ гуша гаран үхибүүд ябадаг юм байна. Ивалга һууринда мэдээжэ уран зурааша Хабаровскын дээдэ нургуулин уран зурагай таһаг дүүргэһэн Борис Дамдинович Бадмажапов Бимба Очирович Раднаев хоёр бүхы хүсэ шадалаа һурагшадгаа үгэдэг байһаниһь ехэтэ баясамаар. Үшөөшье аза талаантай үхибүүдэе абахаар бэлэн байһанаа мэдүүлэе һэн. «Доодо Ивалга, Каленово, Дээдэ Ивалгаһаа ябажа һураха үхибүүд

олоншье һаа, харгын мүнгэндэ ядалдажа, ябанагүйл даа», - гээд Бимба Очирович хөөрлөөндэмнай оролсоо һэн. Үхибүүдэй искусствын нургуулида булта шахуу дээдэ мэргэжэлтэй багшанар хүдэлдэг. Уран гараа, уян нугархайгаа, оюун бэлигэе үхибүүдтэ харуулжа, заажа үгэжэ, ерээдүйдөө найдажа байһан багшанарта - халуун баяр!

ЗАНШАЛТА УРЛААНУДАЙ
ЛИЦЕЙДЭ ЯМАР БЭ?

Ивалга һууринда хүдөө ажахын техникум, заншалта урлануудай лицей би гээжэ үнинэй мэдээжэ.

Лицей орожо, нуралсалай талаар директорэй орлогшо Софья Михайловна Урбановатай уулзажа, лицейн ажал хүдэлмэри тухай һонирхобоб. «Нуралсалай энэ жэлдэ бүтэн бүрин бэлдэнхэйбди, - гэжэ хөөрөө һэн. Хуушанай мастерскойнуудаа нэльбэн шэнэлжэ заһаһан, дулаа гүйлгүүддэгтүмэр трубапуудаа нэлгэнхэй, нуралсалай таһагуудые шэрэ будагаар будажа, шэнэ мэргэжэл абаха һурагшануудаа утан абаа. Залуушуулай һураха дуратай һаань, сентябрийн 20 болотор һурагшадые үшөө нэмэжэ абаха һанаатай.

Шэнэ мэргэжэлтэй болгохо дүрбэн бүлэг нээгдэе гэжэ һануулаа. Эдэнь ямарнууд бэ гэхэдэ, бухгалтерай, наймаашанай, эдэе хоолой, ургамалнуудай эзэн эхэнэр болоно. Хамта дээрээ эндэ 400 гаран оюутам һуража, мэргэжэлтэй болон гарадаг. Энэ жэл 200-гаад шэнэ һурагшад абтаа. Уран дарханай бүлгэмдэ заадаг Будажапова Нима Лубсановна Эрхитуева Пылжедма Дамбаевна хоёртой уулзажа, ажалын дүй дүршэлтэй танилсабаб. «Урдандаа дарханда һураха дуратайшуул олон байгаа, мүнөө дээрээ үсөөржэ байһаниһь гайхалтай. Ушарын юуб гэхэдэ, хүдэлхэ газар үгы дээрэһээ нимэ шалтаг болоно хаш даа гэжэ ойлгохоор. Энэ жэлдэ арба гаран үхибүүд уран дарханай нюусануудтай танилсаха байна.

Лицейн талаһаа тоног зэмсэгээр балай тэдхэмжэ үгы», - гэжэ хоёр багшанар хөөрөө бэлэй. Мүнөө сагта мельхиор, зэд, гуулин олохонь хүшэр дээрэһээ хүдэлжэ, заажа байһан болохо хүндэшэ юм хаш. Һотой дархан болохо гээшэ тоотомшогүй тоног хэрэгтэй гэжэ ойлгуулаа. Модоор һилээдэг дархашуулай бүлгэмдэ гурбан залуушуул ороһон байна. Ноһо, хилгаһаар хибэс нэхэдэг бүлгэмдэ оройдоол дүрбэхэн залуушуул ерэнэн байна. Иигээд байхада, гоё нэрэтэй солотой лицеймнай үсөөн арадуудайнгаа заншалта урлануудта һургахаяа болихонь хаш даа гэжэ ойлгохоор. Даша-Нима Дугарович Дугаровай ВАРК-да хүдэлжэ байхада, хүгжэжэ, хүүжэ байһан лицей мүнөө сагта урагшгүйдэжэ байһаниһь ойлгосотой. Шалтагынь оложо, хамсыгаа шамаадла, энэ хуушанай ёһо заншалта дарханай, хибэсэй, оёдоллой бүлгэмүүдые улам үргэжэ, саашань һалбаруулжа, унтараангүй хүгжөөжэ байбал һайн бэлэй.

Түрүүндэ республика соогоо ба бэшэшье Тува, Яхад республиканыудта мэдээжэ байһан Ивалгын Гидро-мелиоративна техникум мелиоративн министрствын үгы болоходо, хүдөө ажахын техникум болоһониһь мэдээжэ, табан бүлгэмүүдтэй хүдэлжэ байна. Эдэнь ямарнууд бэ гэхэдэ, «Хүдөө ажахын механизаци», «Хүдөө ажахын электрификаци», «Гидро-мелиораци», бухгалтерай, экономикын, правоведениһь таһагууд болоно. һүүлшынь бүлгэм һуража байһан үхибүүдэ гаргаад хаагдаха юм.

Таһаг бүхэниһь, коридорыншье ариг сэбэр - энэ жэлэйнгээ нуралсада бэлэн гэжэ ойлгохоор. Энэ жэлдэ һурахаая ерэнэн залуушуул сооһоо аяар Амурска, Эрхүүгэй, Шэтын областнуудһаа ерээ гэжэ шэнэлэн абаха таһагай мэргэжэлтэн мэдээсэе һэн. Техникумэй дүй дүршэлтэй ажалын бүхы орон дотороо суурхаг!

Элбэг МАНЗАРОВ.

ТҮНХЭНЭЙХИДЭЙ ЗУНАЛАН – ГҮРЭЛЬБЭ

Түнхэн аймагай нютаг бүхэнһөө - Монгоһоо Шулуута хүрэтэр Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг зон дүүрэн ааб даа. Тийн Гүрэльбэ һууринда түрүүндэе хүдөө ажахын министрээр хүдэлжэ байһан, дайнай болон ажалай ветеран, гурба дахин 1945, 1990, 1995 онуудта Улаан талмай дээгүүр Илалтын Парадта хаббадалсаһан Буда Дабавич Ангархаевай оролдолгоор эдэ зонуудта арбаад соото газар зуналан болгон үгтэһэн юм.

Түрэл нютагһаа холо, түб хото Улаан-Үдэһөө тиимэшье холо бэшэ Түнхэнэйнгөө зоной зуналада ябахатаа, аймаг соогуураа айшалжа ябаһанда үзэгдэхэ. Нэгэ дороо нэмжын һунаһан үйлсэ, гэрнүүдые харахадаа, бүхы Түнхэн аймагаа ойр зуурхан эрьһэн гарашахаш. Энэнь ехэл һайшаалтай. Өөрын мүргэлэй газартай, найр наадаяа эндэ эмхидхэдэг, үхэр малаа баряад үндэһөө тараажа, үрэ үхибүүдэй ажалда һургажа, огород, модо һөөгүүдые үргүүлжа, олоон бай-

шангуудые барижа байхадань ехэл баясамаар.

Бага Түнхэн гэхээр Гүрэльбэ һууринда үнинэй байрладаг ажалай ветеранууд Андрей Самбуевич Ошоровто, Владимир Лыксокович Барьбуевта, Гарма Самбуевич Ошоровто орожо, һуудал байдалаарн һонирхоходомнай, газар уһандаа ехэ таараһан хэбэр үзүүлэе һэн.

- Аргатай һаа, юушье тарихаар, юушье барихаар, һайн газар гээшэ. Өөһэд хоһонһоо оролсоһоо гаралсажа байхала

юугээр сэнтэйб даа, - гээд һэн. Залуушуулнай түб хото ябажа ажалладаг юм даа. Арбан таба модо зайда хотогоо автотас хэтэ ябажа байдаг. Энэ газартамнай Түнхэнэй мэдээжэ бэшээшэд, зураашаад мэргэжэлэй янза бүрийн хүнүүд байрладаг гээшэ. Иймэ зуналангай газар аймаг бүхэн хэлсээд, хотодо һуудаг зонуудтаа үгөө хадань, хэды һайн байгаа гээшэб гэжэ һанагдана.

Элбэг МАНЗАРОВ.

БЕЛЬГИЯ

(Продолжение. Начало в №149 (20811) за 02.09.2003 г., №169 (20831) за 30.09.2003 г., №174 (20836) за 7.10.2003 г.)

БЕЛЬГИЯ -
ПЕРЕКРЕСТОК ЕВРОПЫ

Бельгия - небольшая страна в центре Европы. Меньше ее лишь Люксембург, Монако, Ватикан - государства-малютки. Природные богатства Бельгии довольно скромны. Лишь на юге и на севере есть значительные запасы каменного угля. Но, благодаря удобному географическому положению (Бельгия - это своеобразный перекресток торговых путей Европы), страна получила все возможности для развития.

Бельгия - это города и поселки, большие порты, откуда суда отправляются во все страны мира, заводы, угольные шахты, каналы и шлюзы, железные и автомобильные дороги.

Здесь почти нет незанятых земель, не осталось и естественных пейзажей, кроме горных южных районов.

Почти вся Бельгия расположена на плодородной равнине. Только на юге возвышаются невысокие горы Арденны. Удобный рельеф, мягкий климат, выход к морю способствовали, с одной стороны, быстрому развитию страны, но одновременно являлись источником ее бед: в Европе почти не было войн, которые бы обошли Бельгию.

Как самостоятельное государство Бельгия существует только с 1830 г.

В древности на территории современной Бельгии жили племена кельтов, среди них самым сильным было племя белгов на юге. Когда эти земли захватили римляне, белги создали свою область - Белгику, которая и дала название будущему государству.

Северные земли захватили германские племена, и здесь со временем сформировалась новая народность - фламандцы. Их язык, очень похож на голландский. Фламандцы живут в основном в северных провинциях страны: в западной и восточной Фландрии, Антверпене, Лимбурге, северной части провинции Брабант.

На юге Бельгии - в провинциях Льеж, Эно, Намюр, Люксембург и южной части провинции Брабант - живут валлоны. Они говорят на диалекте французского языка и в образе их жизни много общего с жителями соседних французских провинций. Основная часть населения страны - фламандцы и валлоны, поэтому здесь два государственных языка - фламандский и французский.

ФЛАНДРИЯ -
СТРАНА ФЛАМАНДЦЕВ

Фландрия находится на северо-западе Бельгии. Ее пейзажи неприветливы и унылы. Плоская низменность, реки и каналы

Памятник Тилю Уленшпигелю.

с застывшей водой, ветряные мельницы. Почти круглый год солнце закрыто свинцовыми тучами. Когда на море шторм, дует холодный пронизывающий ветер.

Дюны и дамбы отгораживают от моря польдеры - участки осушенной земли, где растут трава, картофель, овощи. Среди польдеров стоят хутора - побеленные двухэтажные дома с типичными для Бельгии зелеными ставнями и красными черепичными крышами.

На востоке Фландрии песчаные равнины засажены сосновыми рощами. Дюны перемежаются с вересковыми пустошами и торфяными болотами.

Фландрия - самый промышленный район страны, здесь больше всего городов, здесь живет две трети населения.

В городах-портах Антверпене и Генте строят суда, перерабатывают сырье, которое везут со всего мира. Из Северной Африки и с Ближнего Востока сюда привозят нефть, поэтому в Антверпене и Генте построены нефтеперерабатывающие заводы.

Собственный уголь в Бельгии низкого качества, и его выгоднее импортировать из Германии. А уголь стране необходим, потому что вся электроэнергия вырабатывается тепловыми электростанциями.

Основной отраслью промышленности является черная металлургия. Высококачественную сталь здесь получают в основном из шведской железной руды. Бельгийский металл идет на машиностроительные заводы Фландрии, где делают железнодорожные вагоны, трамваи, оборудование для электростанций, автомобилей.

В Бельгии совсем нет руд цветных металлов. И тем не менее эта маленькая страна экспортирует такие ценные металлы, как кобальт, свинец, радий,

тантал. А руду она получает из своей бывшей колонии - африканской страны Конго.

В Европе всегда ценились фламандские ткани - шерстяные и льняные. Волокно фламандского льна особенно эластичное, так как вода в реке Лейе,

в долине которой выращивают лен, лишена извести, поэтому ткань получается необыкновенно мягкой и тонкой.

Молоко, сыр, масло, мясо, картофель, овощи для индустриальных районов получают здесь же, во Фландрии. На землях между Гентом, Антверпеном и Брюсселем, в этом зеленом оазисе среди заводов, много садов. Здесь можно увидеть целые поля цветов, которые выращивают для продажи в другие страны.

Интересны старинные города Фландрии. Один из крупнейших торговых городов Фландрии, да и всей Европы, - Антверпен - всегда славился своими ювелирами. Из Конго сюда привозили необработанные алмазы, и уже здесь в руках мастера, настоящего художника своего дела, они превращались в бриллианты изумительной красоты. Секреты ювелирного мастерства передавались от отца к сыну.

Старые кварталы Антверпена сохранили свой средневековый облик. А на фоне серых и коричневых черных домов, выходящих узкими фасадами на узкие улочки, выделяется бело-снежный собор с острыми шпилями на башнях. Это самый большой в Бельгии собор Нотр-Дам, он сложен из белого камня, покрытого тонкой кружевной резьбой.

Город расположен на реке Шельде, но мостов в нем нет. Берега реки соединяют туннели.

В Генте, древнейшем городе Бельгии, сохранились сторожевая башня 12 в., Сукопные ряды 15 в., где торговали тканями, замок графов Фландрских, собор святого Вавона 15 в.

Город Малин известен колоколами на соборе Сен-Ромбо. Его 40 колоколов подобраны по звучанию так, что на них можно исполнять музыкальные произведения. Отсюда и пошло выражение «малиновый звон».

Страны и народы

СТРАНА
ВАЛЛОНОВ

Центр Бельгии - долина рек Самбры и Мааса - выглядит иначе, чем равнинная Фландрия. Это холмистая земля, на которой живописно раскинулись деревни, утопающие в зелени садов, рощи, старинные замки. Здесь, в центре страны, самые плодородные почвы. На огородах, в парниках зреют томаты, виноград, цветная капуста, горох. В садах растут яблони, груши, вишни, сливы.

Весь центр Бельгии распахан и засеян. Вдоль дорог на целые километры тянется непрерывная цепочка сел: кончается одно и сразу же начинается другое.

Дальше на юг поля сменяются угольными карьерами, заводами с дымящими трубами. Это южный промышленный пояс страны. С конца 17 в. здесь добывают уголь.

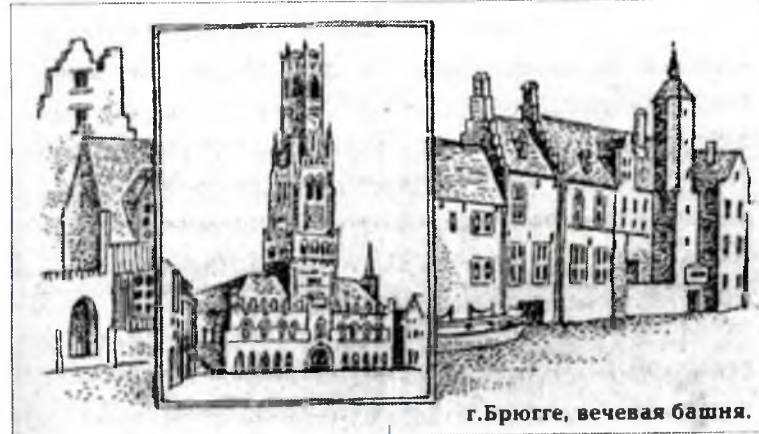
Центр и юг Бельгии - страна валлонов. Здесь говорят на французском языке, а в некоторых

род «маленьким Парижем». Так же, как и в Париже, в нем много бульваров и парков. Есть и свой Нотр-Дам - Собор Богоматери. В городе сохранилось много старинных зданий. На центральной площади - Гранд-плас - находится ратуша 15-го века, на стометровой башне которой стоит статуя Святого Михаила - покровителя города.

Напротив ратуши расположен «Дом короля», в котором когда-то жили правители страны. Здание украшено тремя рядами колонн и благодаря этому выглядит ажурным и нарядным. На одной стороне площади стоят шесть домов купеческих гильдий 17 в. Старинные дома украшены позолоченными статуями и деревянной резьбой с позолотой.

В Брюсселе находится самое высокое здание Европы. Это «Дворец правосудия», построенный в 19 в. А самое старое сооружение Брюсселя - церковь 9 в. «На большой дюне».

Нижние этажи домов в Брюсселе заняты магазинами и рес-

г. Брюгге, вечевая башня.

семьях - на валлонском диалекте французского языка. В столице Бельгии Брюсселе, расположенном в центре страны, говорят и по-французски, и по-фламандски.

В окрестностях Льежа, главного города Валлонии, добывают уголь, плавят металл, развито машиностроение. Льеж издавна славится превосходными охотничьими ружьями.

Шарлеруа, что лежит на западе Бельгии, даже нельзя назвать городом. Скорее это собрание поселков и небольших городков, где сосредоточены заводы и железные дороги.

На юге Бельгии, в Арденнах, уже нет ни больших городов, ни заводов. Это самая красивая часть страны. Стремительные горные реки образуют извилистые долины, заросшие вековыми дубовыми и букowymi лесами. В этих долинах уютно расположились небольшие городки с древними замками и соборами.

Брюссель - столица Бельгии. Брюссельцы называют свой го-

торанами. Много брассери - кафе-пивных, где горожане часто проводят вечера. В брассери очень чисто, уютно, можно сказать, по-домашнему. Здесь обсуждают новости, читают газеты, а то и просто смотрят телевизор.

Нарядные опрятные дома брюссельцев украшены множеством скульптур. Одна из них известна не только брюссельцам. Это шуточный фонтан - скульптура «Манекен-пис» (17 в.) - бронзовый мальш, пускающий струйку. Рядом со старинными зданиями соседствуют современные сооружения.

На улицах города много трамваев. Кстати, первый трамвай впервые появился именно на улицах Брюсселя.

Из книги «Я познаю мир» под редакцией Л.БАГРОВОЙ.

(Продолжение следует).

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор А.А.АНГАРХАЕВ.
Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОНОВА, Ц.Э.ОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Н.Д.НАМСАРАЕВ (генеральна директорэй 1-дхи орлогшо - ахамад редакторэй орлогшо), (редактор), Т.В.САМБЯЛОВА (секретарнады хүтэлэрлэгшэ-генеральна директорэй орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторэй орлогшо), Д.Д.ЭРБЫННОВА - (харюусалгата секретарь), таһагууды даагшад: В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Хэлэлтэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмны - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-50-52; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай - 21-55-97; залуушуулай, оюутайда ажабайдалай болон олонийтын хүдэлмэрийн, «Одон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерийн - 21-23-67.

Редакцида ороhon материалнууд шүүмэслэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нотагай нэрнүүдэй бэлэглэе хэзэгайруулһин ушарта авторнуудын харюусалгатай.